

Yukagirler

İnanış, Gelenek ve Anlatı

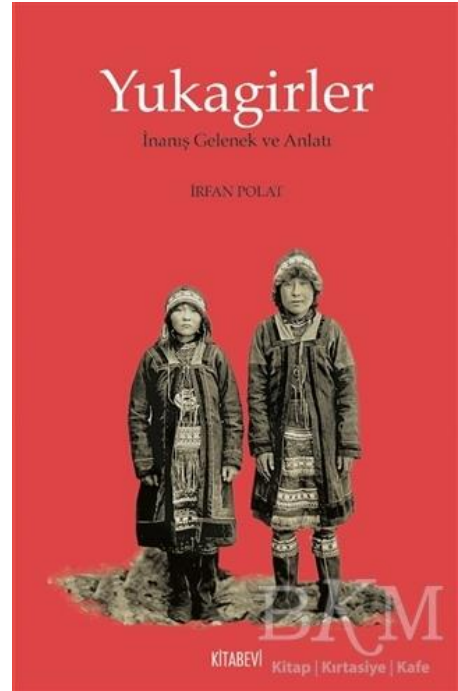
İrfan, P. (2020), *Yukagirler- İnanış, Gelenek ve Anlatı*,

İstanbul: Kitabevi Yayınları 217s., ISBN: 978-605-7819-55-0.

Serkan YÜKSEL¹

Sibirya bölgesi üzerinde çalışmaların -diğer alanlara kıyasla- çok az olduğu bir bölgedir. Bu bölgede yaşayan halklar hakkındaki bilgilerimiz sınırlı düzeydedir. Çeşitli araştırmaların tercüme edilmesi yoluyla özellikle dil alanında belli bir Türkçe literatür oluşsa da özellikle bölge halklarının sosyal yaşamlarına dair Türkçe literatür neredeyse yok denecek kadar azdır. Polat'ın çalışması ise bölge halklarından olan Yukagirler hakkında örnek teşkil eden çalışmalardan biridir. Yukagirler, tarih sahnesine çıkışları araştırmacılar tarafından net bir şekilde tarihlenemeyen bir Paleo-Sibirya halkıdır. Etnonim olarak Yukagir kelimesinin Tunguzca bir kelime olduğu ve 'buzlu insanlar, donmuş insanlar' anlamına geldiği

düşünülür (<https://www.eki.ee/books/redbook/yukaghirs.shtml>). Yukagirler, bugün çoğunlukla Saha (Yakut) Özerk Cumhuriyeti, Çukotka Özerk Okrugı ve Magadan Oblastı'nda yaşamlarını sürdürmektedirler (İlgin, 2021: 112). Yaşadıkları bölge itibariyle Yukagirlerin, Saha Türklerine

¹Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı Öğrencisi, E-mail: serkanyukseleru@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4685-563X.

benzemeye başladıkları görülmektedir. Fakat Duranlı (Duranlı, 2019) bu benzenie olgusunun gönüllülük esaslı olduğu ve bu gönüllülüğün Yukagirleri Ruslaşmak ve Hristiyanlaşmaktan koruduğunu öne sürmüştür. UNESCO'nun "Tehlikedeki Diller Atlası"nda "kritik aşamada olan diller" kategorisinde olan (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026>) Yukagirlerin dili hakkında ise araştırmacıların ilk olarak bu halkın dilini 1950'li yıllara kadar Ural dil ailesine dahil ettiğı fakat daha sonra izole bir dil olduğu ve Paleo-Sibirya dili olarak değerlendirmek gerektiğı kanısına vardıkları görülmektedir (<https://www.eki.ee/books/redbook/yukaghirs.shtml>).

İrfan Polat tarafından kaleme alınan Yukagirler- İnanış, Gelenek ve Anlatı kitabında Yukagirlerin tarihi, gelenekleri, inanışları, mitolojik anlatıları ve masalları dört ana bölümde anlatılmıştır. Bu bölümlere ek olarak kitapta *sunuş*, *kaynakça* ve *ekler* bölümleri de mevcuttur. Eserin Sunuş bölümünde (ss. XI-XIII) Yukagirler hakkında genel bir portre çizmenin yanında Saha (Yakut) Türklerinin Yukagirlerin tarihindeki öneminden bahsedilmiş ve yazarın bu çalışmayı ortaya çıkarma sebeplerinden bahsedilmiştir.

Eserin *Tarih ve Gelenek* ismini taşıyan I. bölümü on alt başlıktan müteşekkildir. Bu bölümler şunlardır:

- *Tarih, Gündelik Yaşam ve Toplumsal İlişkiler*
- *Takvim, Zaman ve Ölçüm*
- *Geleneksel Giyim-Kuşam*
- *Halk Mimarisi: Barınak ve Konut*
- *Beslenme*
- *Aile İlişkileri, Toplumsal Bağlar ve Evlilik*
- *Doğum*
- *Evlenme*
- *Ölüm*
- *Yazılı ve Sözlü Dil*

Bu bölümlerden *Tarih, Gündelik Yaşam ve Toplumsal İlişkiler* (ss.1-9) isimli bölüme genel itibari ile Yukagirlerin coğrafi yayılım alanları hakkında bilgi verilerek başlanmıştır. Her ne kadar Sibirya bölgesinde yaşasalar da Bering Boğazı üzerinden Amerika'nın yerli halkları ile alakaları olduğu da not edilmiştir. Akabinde ise Yukagirlerin toplum hayatında Saha (Yakut) Türklerinin ne kadar etkin olduğu ve bir görüşe göre de Yukagirlerin Proto-Yakutların torunları

olduğu görüşü üzerinde durulmuştur. Yukagirlerin etnik kökenleri hakkında çeşitli görüşler değerlendirildikten sonra bölgenin şekillenmesinde 17. yüzyılda başlayan Rus istilasının yansımalarından bahsedilmiş ve bu istila esnasında bölge halkının yaşadığı kıtlık problemi üzerinde çeşitli örnekler verilerek durulmuştur.

Takvim, Zaman ve Ölçüm (ss.9-11) isimli bölüme ise Yukagirlerin *üçlü* ve *dörtlü* olarak adlandırdıkları sayı sistemi açıklanarak başlanmıştır. Akabinde ise kullandıkları uzunluk ölçüleri, takvim şekilleri, gün ve hafta isimlerini kullanım şekilleri verilmiştir. Burada ilginç bir husus ise esasında haftalara ve günlere isim vermiyor olmaları ve zamanla Ruslardan etkilenecek bu durumu benimsemeye başlamalarıdır. Bunun yanında ise pazar günlerine *Tanrı'nın günü* anlamına gelen bir kelime vermeleridir.

Geleneksel Giyim-Kuşam (ss.12-16) başlığında ise Yukagirlerin kıyafetlerini belirleyen temel unsurlar üzerinde durulmuştur. Kıyafet türlerinin temel olarak kadın-erkek ve yazlık-kışık olarak ikiye ayrıldığı ve bu türler arasındaki temel farkın kıyafet üretilirken kullanılan malzeme olduğu belirtilmiştir. Günümüzde geleneksel giyim-kuşamın örneklerinin kalmadığını belirten Polat, kadın kıyafetleri ve şaman kıyafetleri arasındaki benzerliğe de dikkat çekmiştir.

Halk Mimarisi: Barınak ve Konut (ss.16-19) isimli bölümde Yukagirlerin konutlarını yaparken dikkat ettikleri hususlar belirtilmiş ve bölgelere ayrılan Yukagirlerin farklı bölgelerde konut yaparken dikkat ettikleri hususlar mukayese edilmiştir.

Beslenme (ss.19-21) bölümünde ise Sibiryalı halklarının genelinde de olduğu gibi Yukagirlerin de temel beslenme kaynağının balık ve geyik olduğu, avlanma yöntemleri ve evcilleştirilen hayvanların toplum hayatına etkisinin yansımalarından bahsedilmiştir.

Aile İlişkileri, Toplumsal Bağlar ve Evlilik (ss.21-25) bölümünde ise Yukagir toplumu içerisinde erkeklerin ve kızların yetişkin insanlar olabilmeleri için yapması gerekenlerden bahsedilmiştir. Bunun haricinde ise akrabalık terimleri ve bunların Türkiye Türkçesine aktarımları da mevcuttur. Burada yazar Yukagir toplumunun dinamiklerini oluşturan en önemli şeylerin boyun yaşlı insanı, şamanı ve en güçlü insanı olduğunu da belirtmiştir.

Doğum (ss.25-30) adını taşıyan bölümde ise Yukagir toplumu içerisinde doğum öncesi, doğum esnası ve doğumdan sonrası gerçekleştirilen uygulamalar ve varlığını sürdüren inanışlardan bahsedilmiştir. Bunun yanında çocuğu olmayan ailelerin başvurdukları yöntemlerden de bahsedilmiştir. Burada ilginç bir husus ise bazı uygulamaların Türk dünyasının geneliyle göstermiş olduğu paralelliklerdir.

Evlenme (ss.30-34) bölümünde ise Yukagirlerin evlenme öncesi ve sonrası gerçekleştirdiği uygulamalardan bahsedilmiştir. Burada evlilik öncesi ve sonrası erkeğin eşinin ailesine bağlanması, eşinin ailesi için çalışması ve eşinin ailesindeki durumlara göre hayatını idare etmesine değinilmiştir. Bu tür geleneklerin günümüzde kıymetini kaybetmeye başladığı belirtilmiştir. Burada ilginç bir husus ise evlilik sonrası çiftlerin çocukları olmadan önce daha kısıtlanmış bir hayat yaşarken çocuk sonrası daha da özgür bir hayat yaşamaya hak kazanmalarındır.

Ölüm (ss.34-36.) bölümünde de Yukagirlerin inancında ölüm sebeplerinden ve ölü gömme âdetlerinden bahsedilmiştir. Yukagir toplum hayatında eski Türk geleneklerinin yansımaları bu bölümde net bir şekilde görülmektedir.

Yazılı ve Sözlü Dil(ss.36-36) bölümü ise Yukagircenin diyalektleri ve piktogramları hakkında bilgiler içermektedir. Ayrıca Yukagirce mektup örnekleriyle de desteklenmektedir.

Eserin II. bölümü ise *Din ve İnanışlar* (ss.41-82) şeklinde adlandırılmıştır. Bu bölümde genel olarak Yukagir toplumunun din uygulamalarına ve inanışlarına yer verilmiştir. Toplum içerisinde hâlâ inanılan iyeler hakkında ve kült hayvanlar hakkında bilgiler verilmiştir. Yaşadıkları coğrafyaya göre ikiye ayrılan Yukagirlerin inanç farklılıklarının yanında bu inancı etkileyen dış faktörlerden de bahsedilmiştir. Bu bölümde ise en detaylı açıklamalar şamanlar, şaman kıyafetleri, şaman davulu ve şaman ritüellerine ayrılmıştır.

Eserin III. bölümü *Mitolojik Anlatılar* (ss.83-144) olarak adlandırılmış ve burada toplam 35 anlatı verilmiştir. Bu anlatıların muhtevası genel olarak din, dünya tasavvuru, savaşlar ve hastalıklar ile alakalıdır.

Eserin *Masallar* (ss.145-202) adını taşıyan IV. bölümünde ise toplam 20 masal verilmiştir. Bu masalların muhtevası da genel olarak savaş, yaratılış tasavvuru ve hayat mücadelesidir.

Eserin sonunda bulunan *Ekler* bölümünde ise Yukagirler ile alakalı bazı fotoğraflar ve çizimlere yer verilmiştir.

Değerlendirme

Yukagirler- İnanış, Gelenek ve Anlatı isimli kitap Türkiye’de üzerinde çalışmanın çok sınırlı olduğu bir bölge ve topluluk özelinde yazılmış önemli kitaplardan birisidir. Sibiryaya bölgesi hakkında yazılmış Türkçe literatürün durumu göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Kitabın akademik üslubunun sadeliği ve konuların kısa

başlıklar altında toplanması kitabın önemli özelliklerindedir. Bunun haricinde kitabı değerli kılan bir diğer husus ise içerisinde masalları ve mitolojik anlatıların yanı sıra toplum hayatının içinden bilgileri de içerisinde barındırılıyor olmasıdır. Keza bu metinlerin sosyolengüistik açıdan incelenmesi ve Yukagirler hakkındaki bilgilerin bu metinler sayesinde artırılması muhtemeldir.

Netice itibari ile İrfan Polat tarafından hazırlanmış *Yukagirler- İnanış, Gelenek ve Anlatı* isimli kitap Türkçe literatürün sınırlı olduğu bir alanda yazılmış ve içerisinde Yukagirlerin çeşitli yönlerle ele alındığı bir eserdir. Kitap, Yukagirler hakkında genel bir bilgi sahibi olmak adına özgün ve önemli bir eserdir.

Kaynakça

Duranlı, M. (2019). *Sibirya'nın Sönen Işığı Yukagirler ve Masalları*. Ankara: Grafiker Yayınları.

İlgın, A. (2021). Paleo-Sibiryaya Dilleri. S. Çirkin (Dü.) içinde, *Kökler: Yay Çeken Kavimlerin Şafağı* (Cilt 1). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.eki.ee/books/redbook/yukaghirs.shtml> (Erişim tarihi: 01.04.2023)

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026> (Erişim tarihi: 01.04.2023)